

Olvasztótégely vagy puszkaporos hordó?

John, Michael-Lichtbau, Albert (szerk.): Schmelztiegel Wien einst und jetzt (Zur Geschichte und Gegenwart von Zuwanderung und Minderheiten. Aufsätze, Quellen, Kommentare), Wien 1990. 483.

Reálpolitikai tekintetben az etnikai-vallási kisebbségi csoportok két, viszonylag jól elkülöníthető típusáról beszélhetünk. Az egyik: a viszonylag rövidebb ideje az adott országban élő politikai vagy gazdasági okok miatt menekültek csoportjai; a másik: a relatíve régebben ott élő nemzeti(ségi) -vallási csoportok, amelyeket a történelem szeszélye valamely többségi nemzettel azonos politikai határok közé szorított. Az előítéletek és a diszkrimináció mindkét típusú csoporttal szemben át- meg átszövik a hétköznapokat. Legfeljebb a megnyilvánulások hevesességében és mikéntjében, illetve a diszkriminációval szembeni orvoslási készségben és módszerekben van különbség. Ezért minden okunk megvan arra, hogy odafigyeljünk a „Schmelztiegel Wien einst und jetzt” c. dokumentumkötetre.

A bécsi kisebbségekkel foglalkozó, példaadónak nevezhető kiadvány pozitívumai és negatívumai a vállalkozás keltős - politikai és szakmai inspirációjából fakadnak. Az előszó szerint a bécsi tanárok és tudósok kisebbségekkel foglalkozó csoportjának közös gondolkodását, melynek eredménye ez a kötet, 1983 szeptemberében a Bécs török ostromának 300. évfordulója alkalmából rendezett megemlékezések indították el. A csoport tagjai elgondolták, „...vajon hogyan hatna a török gyerekekre (Bécs egyes iskoláiban, illetve iskolatípusaiban sokan tanulnak közülük. V. É.) ha a tanítási órán azzal a hagyományos török ellenségképpel konfrontálódnának, mely az ilyen jubileumok alkalmával mindig újra erősen aktivizálódik”. A csoport a várhatóan növekvő diszkriminációval szembeni tiltakozását egy „etnikai és vallási kisebbségekkel foglalkozó projektben szándékozott érvényre juttatni. Egyrészt anyagot gyűjtöttek a bécsi kisebbségi csoportok életével, múltjával és jelenével kapcsolatban, másrészt az anyag feldolgozásakor a pedagógiai tevékenység során, a szociális gondozói terepmunkában és a tudományban egyaránt haszonnal forgatható gyűjteményt szándékoztak létrehozni, mely politikai és tudományos szemléletét tekintve egyaránt korszerű.

Ez a szándék sikeresen valósult meg a vizsgált kötetben. Az előszót valamint Erich Zöllner korrekt bevezetőjét (*A Bécsről és a bécsiekről alkotott klisék történetéhez* címen) követően az anyag nyolc nagyobb fejezetbe sorolódik. A fejezetek szociológiai ill. társadalomtörténeti szempontok szerint tagolódnak. (Pl. *A bevándorlás okai; Társadalmi kapcsolatok, Lakásvizonyok és migráció* stb.) E nagyobb egységeken belül az anyag újabb és újabb alegységekre bomlik, s az egyes részek előtt magyarázó szövegek és elemzések találhatóak, míg a dokumentumokat rövidebb megjegyzések vezetik be. Ezek a tudományos igényesség és újszerű szemléletmód mellett közérthetőek is.

A dokumentumok a bécsi olvasztótégely kisebbségeinek széles skáláját sorakoztatják fel a kínaiaktól a törökökön és pakisztániakon át a már régebben megtelepedett csehekig, horvátokig, illetve a zsidóságig. Időben is tág határok között mozognak az egyes szemelvények, átfogják Bécs legutóbbi háromszáz esztendejét, bár túlnyomó részük mégis századunkra vonatkozik.

A szerzők számos forrástípust alkalmaznak, interjúkat és visszaemlékezéseket, egykori újságcikkeket és különféle fotókat, statisztikákat és szemelvényeket tudományos munkákból, s nem utolsósorban játékleírásokat, ételrecepteket, meséket is. Ez utóbbiak az előzőekhez képest kevésbé sikerült kulturális fejezetben találhatóak. Sajnos a széles körű kultúraértelmezés sem tudja igazán feledtetni e fejezet művészettel foglalkozó részeinek hiányosságait. Talán szerencsés lett volna itt művészettörténész bevonásával a világ bécsi emigráns művészeinek tevékenységét behatóbban elemezni, illetve ismertetni.

Külön ki kell emelnünk az „*Asszimiláció, akkulturáció, integráció és kulturális identitás*” című részt, ahol a fenti fogalmak körüljárására, illetve meghatározására tesznek a szerzők figyelemreméltó kísérletet. Minthogy azonban a kisebbség fogalma a kötetben nem teljesen tisztázott, s emiatt a fogalom használata is eltérő az egyes területeken, ez a kísérlet szükségképpen nem járhatott egyértelmű sikerrel. A kisebbségi csoportképző tényezők tételes felsorolásának hiánya tulajdonképpen azért válik zavaróvá, mert egyes helyeken e tekintetben a kulturális identitás tényezői, másutt az előítélet, illetve diszkrimináció eleme válik főhangsúlyossá, ami természetesen indokolható, de mindenképpen bővebb kifejtést igényelne. .

E hiányosságokat mérlegelve mégis azt kell mondanunk, szakmai és politikai tekintetben egyaránt jelentős ez a kötet, sok hasonlóra lenne szükség Európa más régióiban is. Tán nekünk sem lenne felesleges Magyarország kisebbségeivel foglalkozó, hasonló típusú dokumentumgyűjtemény összeállításán tömi a fejünket, mely a tudomány, a napi politika és az iskolai oktatás céljait egyaránt szolgálná.

Persze az ilyen elképzelt kötet sokban különbözne az inspiráló kiadványtól. Mindenekelőtt nem korlátozódhatna térben a fővárosra. Vélhetőleg tartalmaznia kellene a szomszédos népek történetét is, valamint a magyar történelem számos fordulatának társadalomszerkezeti és a kisebbségekkel kapcsolatos egyéb következményeit. Mindenekelőtt pedig a történelem és ezen belül Magyarország történetének egészen új szemléletű és új szempontok szerinti megközelítését igényelné, nem feledkezve meg néhány egyéb tudomány (társadalomföldrajz, társadalomtörténet, szociológia, néprajz, statisztika, művelődéstörténet, gazdaságföldrajz stb.) szempontrendszerének érvényesítéséről sem.

Varga Éva